

Սուրիահայրության ապագան առկայ մարտահրավերներու լոյսին տակ

Սուրիոյ պատերազմի բարդ կացութիւնը, զինուորորակ եւ ռազմական գործողութեանց անյուսընկալ վերիվայրումները, միջազգային եւ տեղական բեմահարթակի վրայ վրայ հնչող ըրբեմն յուսադրիչ եւ երբեմն յուսալքող հակասական լուրերը, ինչպէս նաեւ ներքին տնտեսական եւ կենցաղային տարաբնոյթ դժուարութիւններն ու յատկապէս կեանքի անվտանգութեան գոյութիւնը, օրէ օր սատակացող եւ մեղմացող ռմբակոծումները, աշխատանքի եւ առօրեայ հացի ապահովութեան դժուարութիւնները եւ ապագայի ոչ յուսադրիչ հեռանկարը ... միշտ մարտահրավերի եւ մտահոգութեան անմխիթաբար վիճակի մէջ կը ձգեն Սուրիոյ բնակչութիւնը:

Այս նոյն վիճակին մէջ կ'ապրի եւ այս նոյն վիճակով մտահոգ է Սուրիահայր: Միջազգային քաղաքականութեան քննարկումներու ծիրէն ներս Սուրիոյ տագնապի լուծման ոեւէ մէկ շօշափելի հեռանկար մը կայ, ըլլայ ան մեծ թէ փոքր տիրութիւններու եւ կամ նոյնիսկ տեղական՝ Սուրիոյ մակարդակներուն վրայ: Սուրիոյ մէջ ապահովական վիճակը դեռեւս կը մնայ ծանր: Սուրիոյ բանակին յառաջխաղացումը եւ արձանագրած նորանոր յաջողութիւնները, զոր նաեւ ազատագրում անուանումով կը բնութագրուին, պահ մը ապահովութեան վերականգնումին արշալոյսի մը լուսաւորութիւն կը ներշնչեն, սակայն այնուամենայնիւ դեռեւս կը յապաղի լիիրաւ ապահովութիւն եւ անվտանգութիւն հաստատել:

Դժուարին այս բովէն եւ քանդիչ ու կործանիչ կրակարանէն անցնելով հանդերձ Սուրիահայրութիւն կրցաւ դիմանալ, գոյատեւել, տոկալ, յուսալ ... յաճախ նաեւ բարձր եւ դժուարին գին վճարելով նահատակներու կորուստով, առեւանգումներով, եկեղեցիներու, դպրոցներու, բնակարաններու եւ ազգային կառոյցներու քանդումով: Այստեղ հարկ կը համարեմ երախտագիտական ամենախորին զգացումներս արտայայտել համահայկական զօրակցութեանց եւ բարոյական ու նիւթական օժանդակութեանց, առանց անոնց անկարելի պիտի ըլլար Սուրիահայուն գոյատեւումը անցնող արդէն վեց տարիներուն ընթացքին: Համահայկական օժանդակութեանց, դրամահաւաքի, զօրակցութեանց տարբեր արտայայտչամիջոցներէն առաջ եւ անկէ անդին պէտք է անտեսուի նոյնիսկ Սուրիահայրութեան ներոյժը: Սուրիոյ հայութիւնը այսօր կը գոյատեւէ եւ գործէ նաեւ եւ մանաւանդ իր իսկ ջիգերով եւ եւ մեծ զոհողութիւններու գնով: Ուստի թոյլ տուէք այստեղ յատուկ շնորհակալութիւն յայտնել ամէն մէկ Սուրիահային եւ խոնարհիլ իր կրած զոհողութիւններուն եւ մաքառող արիւթեան առջեւ: Այսօր հայկական վարժարանները կը վերանորոգուին, ուսումնական տարին վերաբացուած է, միութենական մշակութային, հոգեւոր եւ կրթական կեանքի առուակը կը շարունակէ իր հունը: Ես կրնամ միայն հպարտ զգալ այսպիսի քաջարի ժողովուրդի մը Առաջնորդը ըլլալու:

Ահաւասիկ այս դիտանկիւնէն պէտք է մեկնին մեր գնահատականներն ու վերլուծութիւնները եւ ըստ այնմ կշիռքի նժարին վրայ դրուին ներկայ մարտահրավերներուն եւ մանաւանդ վերականգնումի տեսլականին ծրագրաւորումն ու իրագործումը: Ուստի թոյլ տուէք կատարել քանի մը դիտարկումներ:

Սուրիահայութեան ճգնաժամը պէտք չէ դիտել եւ ընդունիլ համահայկական եւ հայաստանեան խնդիրները լուծելու պատեհ առիթ, եւ մանաւանդ (որ աւելի վտանգաւոր է) այս խնդիրները լուծել Սուրիահայութեան հաշույն: (Իմա՝ ներգաղթ, Հայաստանին մէջ առեւտուրի կամ բիզնեսի ...)

Սուրիոյ խնդրին եւ Սուրիոյ մէջ ապրող հայ ժողովուրդին ցաւին, մտահոգութեան, մաքառումին, պայքարին, պահպանման, օժանդակութեան եւ վերականգնումին պէտք է մօտենալ լիիրաւ յարգանքով: Կը բաւէ միայն հետեւիլ հայրենի եւ սփիւռքեան մամուլին: Կամ աւելի տարածում գտած համացանցային էջերուն մէջ տեղ գտած՝ տեղի եւ անտեղի անպատասխանատու անհատական մեկնաբանութիւններուն, առաջարկներուն եւ գնահատականներուն, որոնք կը պղտորեն Սուրիահայուն հոգին:

Սուրիոյ հայ գաղութին վերականգնումը արդ դարձած է ազգային անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն:

Այսօր կամայ թէ ակամայ Սուրիահայութեան վերականգնումը պէտք է տեսնել իր երկու բեւեռներուն վրայ: Այսինքն՝ Սուրիոյ մէջ եւ Սուրիայէն դուրս:

Ա. Բեւեռ: Սուրիոյ մէջ վերականգնումը պէտք է ըլլայ երկու մակարդակներու վրայ.

1. Նախ՝ համայնաքային եւ համագաղութային հարթակն է: Եկեղեցի, դպրոց, միութիւն, ազգային կառոյցի վերականգնումն է, որուն միջոցով կրնայ ապահովուիլ գաղութին հաւաքական ապագան եւ որակական ապագան:
2. Երկրորդ՝ անհատական հարթակն է: Քանդուած տուներու եւ բնակարաններու վերանորոգում, գործատեղիներու վերանորոգում, ժողովուրդին աշխատանքով ապահովում եւ այլն:

Այստեղ կարելի չէ եւ ընդունելի չէ առաջինը երկրորդէն գերադասել եւ կամ թերագնահատել: Անիմաստ է նաեւ փնտռել այս մէկին կամ միւսին առաւել կարեւորութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը: Պարզապէս պէտք է ընդունիլ, որ երկուքն ալ իրար հետ անքակտելիօրէն շաղախուած եւ շաղկապուած են, եւ մէկը առանց միւսին չի կրնար ապահովել ամբողջական եւ մնայուն վերականգնումը: Ուստի կրնանք առաջնահերթութիւնները ճշդել եւ որոշել, սակայն վերականգնումը պէտք է պէտք է ըլլայ երկու հարթակներուն վրայ եւ զուգահեռաբար:

Բ. Բեւեռ: Սուրիայէն դուրս, Հայաստանի, Արցախի եւ սփիւռքի մէջ այլեւս Սուրիահայը, երբեմն իբրեւ անձ, երբեմն իբրեւ փախստական, ապաստանեալ, կարօտեալ իրական ներկայութիւն մըն է:

1. Վերջին տարիներուն Սուրիահայութեան արտագաղթին պատճառով, սփիւռքի գաղութները աւելի կը հայկականանան Սուրիահայութեան հաշույն: Այս հրապուրիչ ազդակէն մեկնելով ամէն մէկ սփիւռքեան գաղութ տարուած է Սուրիահայ ունենալու մարմաջէն ամէն նախաձեռնութիւն կ'ընէ: (Հայ Տուն, Հայ Կեդրոն): Սակայն կը գիտակցի՞նք թէ այս պատճառ կը դառնայ Սուրիոյ գաղութին պարպումին: Ես այստեղ քննադատութիւն չէ որ կ'ուզեմ ընել, սակայն այս իրականութիւնն ալ պէտք չէ անտեսել կամ լուսանցքէն դուրս ձգել:
2. Արցախի պարագան: Սուրիական ճգնաժամի սկզբնական շրջանին եւ յետոյ հրաւեր հնչեց Սուրիահայեր բերել եւ տեղաւորել Արցախին մէջ (Քաշաթաղի շրջան) իրենց տրամադրելով հողատարածք եւ նոյնիսկ կենդանի իւ գիւղատնտեսական պարագաներ, որպէսզի այդ գիւղերը լեցուին: Համայն հայութիւնը ուրախութեամբ ողջունեց, գնահատեց եւ քաջալերեց այս ծրագիրը: Յանկարծ Սուրիահայուն ուսերուն վրայ դրուեցաւ Արցախը հայութեամբ վերաբնակեցնելու ծանր պարտականութիւնը: Սակայն ազգանուէր այս ծրագրին մէջ մեր ուշադրութենէն վրիպեցաւ, թէ արհեստաւոր Սուրիահայը գիւղատնտեսական ծանօթ չէ, հողամշակութեան գիտակ չէ:
3. Հայաստան հաստատուած Սուրիահայը նոր կամ անակնկալ իրականութեան մը առջեւ յայտնուեցաւ: Նախ եւ առաջ իրեն համար դժուար ընդունելի եղաւ ըլլալ փախստական կամ ապաստանեալ իր իսկ հայրենիքին մէջ, որուն երագով դաստիարագուած էր ու տեսլականով տոգորուած: Դեռ ասոր վրայ կու գայ աւելնալ նաեւ այն՝ թէ այս կամ այն սուրիահայը Հայաստանի մէջ լաւ կամ վատ ընդունուած ըլլալու բարդութեան մէջ ինկած է:

Եզրակացութիւն

Վերոյիշեալ դիտարկումներն ընելով ուզեցի վեր հանել այն իրականութիւնը որուն առջեւ կեցած է Սուրիահայը: Իրականութիւն գոր իր ազդեցութիւնը կը պարտադրէ Սուրիահայութեան վերականգնումի տեսիլքին: Ինչպէս ըսի վերականգնումը այսօր անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն մըն է: Սակայն վերականգնումը միայն քարտէղէն շէնքի վերանորոգում եւ վերակառուցումը եւ պէտք չէ միայն այդ ըլլայ: Վերականգնումը եթէ համազգային եւ համահայկական հրամայական է ապա այն պէտք է ըլլայ նաեւ իրական, մարդակերտումի, արժէկերտումի եւ ազգային գաղափարախօսութեան վերականգնում:

Երբ աջէն ձախէն կը հնչեն ամպակորկոր յայտարարութիւններ ու կոչեր, թէ «ալ կը բաւէ մնաք պատերազմական սպառնալիքին ու վտանգին մէջ ելէք Սուրիայէն, գաղթեցէք» եւ կամ «Սուրիոյ մէջ այլեւս հայր ապագայ չունի» կամ «ձգեցէք գացէք Հայաստան» եւ այլն եւ այլն կը նշանակէ թէ մենք չենք կրցած հասկնալ յարգել Սուրիահայը իր ցաւին եւ իր գոյամարտին մէջ: Ո՞վ պիտի ըլլայ վճռորոշ եւ ճակատագրական այսպիսի որոշումին ՏԷՐԸ: Հայաստանի Պետութիւնը: Եկեղեցի՞ն: Կուսակցական կամ ազգային կառոյցն է՞րը: Միակ որոշողը պիտի ըլլայ ... ուզենք թէ չուզենք միայն ինքը ՍՈՒՐԻԱՀԱՅԸ:

Ի՞նչն է մեզի յոյս ներշնչողը: Հայուն ապրելու եւ գոյատեւելու ինքնութիւնը: Դեռեւս հարիւր տարիներ առաջ ալ ապագայի հեռանկարը չկար մահուան անխուսափելիութեամբ ծանրաբեռնուած Հայոց Յեղասպանութենէն փրկուած եւ Տէր Զօրի անապատ հասած սովալլուկ հայուն սրտին մէջ: Անոնք գոյութենական վերապրելու ռեւէ մէկ յոյս ունէին, սակայն այսօր հայ իրականութեան եւ Հայաստանի պանծալի հայաշունչ եւ հայաբոյր գաղութներէն մէկն է: Ան այսօր առաւել եւս կարիքն ու համահայկական ճիգերու, համագգային օժանդակութեան եւ նեցուկին: Վերականգնումին իրականացման յանձնառու Սուրիահայր Զեր եւ մեր բոլորին բարոյական եւ նիւթական ու շարունակական ակրիքն ունի:

Արդարեւ այս հանգրուանին Սուրիահայ գաղութին մահավճիռը կնքելու պահը չէ, այլ անոր վերականգնումին պահն է: Վերականգնումին զանգը արդէն իսկ հնչած է: Սուրիահայութիւնը, հակառակ իր կրած կորուստներուն, դեռեւս Սուրիոյ մէջ ներկայութիւն է եւ կը շարունակէ ապրիլ եւ գործել իր ազգային, միութենական, կրթական, եկեղեցական հաստատութիւններով:

Սուրիայէն դուրս ապաստան գտած կամ ապաստան գտնելու եւ հաստատուելու տրամադիր սուրիահայուն օժանդակելն ու նեցուկ կանգնիլը, ինչքան ալ անհրաժեշտ հրամայական եւ ազգային գիտակցութեան պարտականութիւն ըլլայ, սակայն պէտք է գիտնալ որ այդ Սուրիահայութեան վերականգնումը չէ: Սուրիոյ հայ գաղութին վերականգնումը, պահպանումը իրականութիւն կրնայ դառնալ միայն Սուրիոյ մէջ:

**Տ. Արմաշ Եպս. Նալպանտեանի
Դամասկոսի Հայոց Թեմի Առաջնորդի
Երեւան 19 Մեպտեմբեր 2017**